

Náučný chodník po Ceste Márie Széchy

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Rimavská Sobota
Geomorfologické jednotky:	Stolické vrchy a Revúcka vrchovina
Geologická jednotka:	gemerské pásmo
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Hnúšťa, Polom a pešo po červenej turistickej značke na sever asi 1 km
Východisko:	Hnúšťa, Polom, lokalita Tisova jama
Trasa:	Hnúšťa, Polom, Tisova jama - osada Polom - Laz (vyhliadka, 686 m n. m.) - sedlo Brezina (525 m n. m.) - Cigán (vyhliadka, 601 m n. m.)
Dĺžka, prevýšenie:	9,5 km, prevýšenie - 150 m stúpanie a 300 m klesanie
Čas prechodu:	3 h
Počet zastávok:	6
Náročnosť:	stredne náročná trasa

Zameranie chodníka: historické, archeologické, prírodovedné, banícke

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Z podstatnej časti je trasa súběžná s červenou turistickou značkou (Cesta Márie Széchy).

Rok otvorenia: 2021

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave (2024).

Textový sprievodca: nie je; na stránke náučného chodníka sú voľne dostupné informačné panely > .PDF

Kontakt: Mesto Hnúšťa, Francisciho 74/2, 981 01 Hnúšťa, tel. 047 / 2028 824

Poznámky: (1) Náučný chodník nemá jednoznačné pomenovanie: na stránke zriadovateľa je označený ako Náučný chodník Márie Széchy, no informačné panely v teréne nesú v záhlaví názov Cesta Márie Széchy. Tento sa však zhoduje s jedným z dvoch označení dialkovej turistickej magistrály (viac v hesle nižšie), s ktorej malou časťou je náučný chodník súběžný. Pre našu databázu sme preto vytvorili vlastné jednoznačné pomenovanie. (2) Trasa náučného chodníka začína aj končí priamo na horskej dialkovej turistickej magistrále bez vzťahu k nástupovým či zostupovým možnostiam. Od poslednej zastávky vedie červená značka ďalej k juhu 2,4 km do sedla Prievady (485 m n. m.) k bus zastávke Rimavské Brezovo, Prievady.

Upozornenie: V území poľnohospodárskeho areálu v Polome medzi zastávkami 2 a 3 náučného chodníka je nutné rešpektovať pokyny upozornenia z informačných panelov 2 a 3, napr. pohybovať sa len po vyznačenej trase, psy musia byť na vôdzke, cyklisti musia zosadnúť z bicykla.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vcelku vzhľadom na ťažký prístup málo vhodný na terénne vyučovanie. Odporúčame návštevu Banského múzea v Hnúšti v osade Mútnik-Skálie, v rámci ktorej popri atraktívnej prehliadke podzemia je možnosť nájsť si vzorky pyritu a chalkopyritu (viac v hesle nižšie).

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Cesta Márie Széchy (aj **Chodník Márie Széchy**). Turistická magistrála na juhu stredného Slovenska spájajúca hrad Muráň na vrchu Cigánka (935 m n. m.) v okraji Muránskej planiny a Filakovský hrad (240 m n. m.) v Cerovej vrchovine. Značená červenou značkou vedie v dĺžke 83,1 km severo-južným smerom sledujúc historickú medzihradnú cestu z roku 1644. Križuje Stolické vrchy (prechádza vrchom Trstie 1 121 m n. m.), Revúcku vrchovinu (Cigán 601 m n. m.), Rimavskú kotlinu (Rimavská Sobota, 208 m n. m.) a severnú časť Cerovej vrchoviny (sedlo Veľký Bučeň 430 m n. m.). Čas prechodu je 22:10 hodín. Magistrála je pomenovaná po **Márii Séčiovej** (maď. Széchy) (**hrad Blh 1610 - Kőszeg 1679**), ktorej rod z Rimavskej Seči vlastnil hrad Muráň od roku 1612. Bola vydatá v Sedmohradsku za Štefana Bethlena (ovdovela), Štefana Kuna (rozviedli ich) a nakoniec za kapitána Filakovského hradu Františka Vešeléniho, neskoršieho uhorského palatína. Po neúspešnom Vešeléniho sprisahání Mária Séči hrad Muráň po vyše roka trvajúcim obliehaním pred vojskami kniežata Karola Lotrinského v roku 1670 neubránila, po čom nasledovala jej internácia v Bratislave a Viedni. Pre svoju krásu bola známa ako Muránska venuša. Trasa magistrály sa stýka s viacerými náučnými chodníkmi, napr. na jej začiatku s Náučným chodníkom Muránsky hrad a na konci Náučným chodníkom Filakovský hradný vrch.

Hnúšťa. Mesto na juhu stredného Slovenska medzi Tisovcom a Rimavskou Sobotou na styku Stolických vrchov a Revúckej vrchoviny v údolí Rimavy (Rimavské podolie), do ktorej v ňom sprava ústi Klenovská Rimava. Prvýkrát sa písomne spomína v roku 1334. Jeho rozvoj ovplyvnila ťažba a spracovanie nerastných surovín, najmä rúd, - na území mesta sú bane doložené už v 16. storočí a v roku 1772 bola založená železiareň. V roku 1852 pôvodné spoločnosti (Muránska spoločnosť, Rimavská koalícia) zlúčením vytvorili Rimamuránsko-šalgotariánsku spoločnosť, ktorá mala prevádzky takmer na celom Gemeri. V roku 1883 vznikla v Hnúšti drevouhoľná vysoká pec a v roku 1885 v Likieri postavili prvú koksovú vysokú pec na území Slovenska. Koncom 19. storočia v Likieri postavili ďalšie tri vysoké pece a spracúvalo sa tu najviac surového železa na území Slovenska. V roku 1873 pri výstavbe železnice bolo 3 km severne od mesta objavené mastencovo-magnezitové ložisko Mútnik. Začiatkom 20. storočia po vyčerpaní zásob rúd hutnícky priemysel upadá, posledná vysoká pec vyhasla v roku 1921. Zaniknutú železiareň v roku 1923 premenil Dr. Eugen Blasberg z Düsseldorfu na chemickú továreň so suchou destiláciou a dreva - výrobou dreveného uhlia, neskoršie Slovenské lučobné závody (zanikli v roku 1999). Od polovice 20. storočia sa rozvíjala a pretrváva najmä ťažba a spracovanie magnezitu a v menšej miere aj talku (mastenca), bentonitu a dolomitu. Štatút mesta získala Hnúšťa v roku 1960 zlúčením s Likierom (začas nieslo názov Hnúšťa-Likier), neskôr k nemu pričlenili ďalšie obce (Brádno, Hačava a Polom) a osady (Brezina, Grúnik, Mútnik, Maša, Pri majeri, Skálie). Spomedzi historických objektov v meste vynikajú klasicistický evanjelický a. v. kostol z roku 1808, postavený na mieste staršieho kostola zo 14. storočia, klasicistický rímskokatolícky kostol Povýšenia sv. Kríža z roku 1802, pomník najznámejšieho rodáka, **Jána Francisciho Rimavského (1822 - 1905)**, básnika, publicistu, kapitána slovenských dobrovoľníckych výprav v rokoch 1848 - 1849, pri evanjelickom kostole z roku 1924 od sochára Vojtecha Ihriského, novorenesančná pohrebňá kaplnka (mauzóleum) na cintoríne z roku 1902 a pomník **Mateja Hrebendu (1796 - 1880)** v Hačave, ktorý v nej po celý život pôsobil ako slovenský národný buditeľ, ľudový spisovateľ a zberateľ a kolportér slovenských a českých kníh (1968, autori - sochár Juraj Hovorka a architekt Ján Antal). Na námestí stojí Pamätný dom, dvojpodlažná neorenesančná stavba z roku 1906, v ktorej počas Slovenského národného povstania sídlil revolučný národný výbor (dnes mestský úrad). V meste sú tri muzeálne expozície. **Stála expozícia histórie priemyslu v Hnúšti** prostredníctvom súkromnej zbierky vyše 600 exponátov v tzv. Lihánich dome (Klokočova ul.) prezentuje viac ako 300 rokov baníckej, drevárskej, železiarskej, hutníckej a chemickej minulosti Hnúšte (rezervácia - ideálne niekoľko dní - vopred tel. 0910 980 682). V budove amfiteátra v centre mesta (ul. Záhrada 1. mája 926/4) sídli **Múzeum socialistických kuriozít**, ktoré ma formu dvojizbového, dobovo zariadeného bytu, priebežne dopĺňaného darmi do jeho zariadenia (rezervácia vopred na tel. 0948 001 086 alebo 0948 001 079). V časti Mútnik je Banské múzeum Hnúšťa (heslo nižšie). Mestom prechádza regionálna železničná trať Brezno - Jesenské a cesta I. triedy č. 72 Rimavská Sobota - Liptovský Hrádok.

Banské múzeum Hnúšťa. Múzeum pri ťažobnom areáli Gemerskej nerudnej spoločnosti (GENES) severne od Hnúšte v časti Mútnik-Skálie (pri ceste do Polomu, neďaleko železničnej zastávky Hnúšťa-zastávka) zamerané na históriu baníctva Gemera-Malohontu, konkrétne na ťažbu a spracovanie rúd železa, neskôr mastenca a magnezitu. V rámci zbierky baníckych predmetov, minerálov či exponátov odkazujúcich na históriu okolia mesta Hnúšťa je zvláštnosťou expozícia pyritu, sprievodného minerálu v mastencovo-magnezitových ložiskách, ktorého najväčšie exponáty v rámci celého Slovenska sa našli práve v Hnúšti. Vo vstupnej časti je dioráma vchodu do banskej štôlne so žilou pyritu. Počas návštevy múzea je možný aj vstup do hlbinných priestorov bane v dĺžke 600 m. Múzeum je otvorené každú sobotu o 10:00 na jediný vstup. Spreádzaný vstup do podzemia je potrebné si rezervovať minimálne dva dni vopred na tel. 0907 318 119. Prehliadka múzea - zdarma, vstup do podzemia spoplatnený.

Polom. Malá horská osada na odlesnenom chrbte vo výškach 640 - 720 m n. m. medzi dolinami Rimavy a Blhu v juhovýchodnom okraji strednej časti Revúckej vrchoviny, od roku 1971 časť mesta Hnúšťa, ležiaceho 4,5 km na juhozápad. Údajne bola založená baníkmi, dolujúcimi zlato v masíve

Trstia. Prvýkrát sa písomne spomína v roku 1413 ako majetok hradu Drienčany. Popri chove oviec a poľnohospodárstve sa obyvateľstvo začalo v 19. storočí živiť ťažbou (v Rákoši a Železníku) a spracovaním (v Hnúšti a Likieri) železnej rudy a neskôr aj magnezitu a furmančením pre železiareň a magnezitové továrne (Hačava-Skálie, Hnúšťa-Mútnik). Severným okolím obce v rokoch 1903 - 1965 vozila z ložísk v lokalite Burda do fabriky v Hačave-Skálí nákladná, 6,6 km dlhá, lanovka magnezit. Obec bola nanovo vybudovaná, keď v roku 1908 pri požiari celkom zhorelo z 55 domov 42 včítane školy. Nachádza sa tu evanjelický kostol z roku 1868 s vežou pristavanou v roku 1964. V súčasnosti sa väčšina domov odľahlej osady, prístupnej slepou 5 km dlhou serpentínovou komunikáciou s prevýšením 370 m, využíva na rekreačné účely.

Kyjatická kultúra. Archeologická kultúra neskoršej bronzovej doby z obdobia zhruba 1100 - 700 p. n. l. známa z juhu stredného Slovenska, t. j. z Juhoslovenskej kotliny, Krupinskej planiny, Cerovej vrchoviny a Revúckej vrchoviny, a severnej časti stredného Maďarska. Sídlišká vznikali najmä v údoliach riek a v kotlinách, na miernych vyvýšeninách alebo svahoch, a to v nižších polohách neopevnené a na vyvýšených polohách opevnené (hradiská). Osídlené boli i niektoré jaskyne krasových oblastí dnešného slovensko-maďarského pohraničia. Obyvatelia sa venovali najmä poľnohospodárstvu a na hradiskách aj spracovaniu rúd a výrobe bronzu. Mŕtvych pochovávali na plochých žiarových pohrebiskách s charakteristickými skrinkovými hrobmi, ktoré tvorí hrobová jama obložená plochými kameňmi po stranách a jedným na jej dne, ktorý slúžil ako podložka pre popolnicu. Zánik kyjatickej kultúry je dosiaľ nevyriešený. Je len zrejmé, že na území Maďarska začal skôr ako na Slovensku, čo pravdepodobne súvisí s tlakom a posunom stepných etník z východu. Z územia kyjatickej kultúry sa dosiaľ eviduje vyše 40 pohrebísk, z ktorých sú významnými tie v Kyjaticiach (> Náučný chodník Vršok Kyjatice), Podrečanoch, Radzovciach a Cinobani (> Náučný chodník Hľadanie stratených svetov).

Revúcka vrchovina. Pohorie na juhu stredného Slovenska s veľmi členitým pôdorysom i reliéfom ležiace medzi Tuhárom, Poltárom, Rožňavou, Dobšinou, Revúcou, Hnúšťou a Málincom, na severozápade nadväzujúce na Stolické vrchy a krátko i Veporské vrchy a Ostrôžky, na juhovýchode susediace s Juhoslovenskou kotlinou (resp. jej podcelkami Lučenská kotlina a Rimavská kotlina) a Slovenským krasom a na severovýchode s Volovskými vrchmi. Má veľmi pestrý reliéf, čo súvisí s jej tektonickým vývojom a veľmi zložitou geologickou stavbou. Tú predovšetkým na severe tvoria kryštalické horniny, najviac paleozoické ruly, granitoidy a paleovulkanity. V strednej časti sú zastúpené rôzne triasové sedimentárne horniny. V južnej časti sa na neogénnych andezitových tufoch a konglomerátoch vyvinul rozsiahly plochý reliéf (Pokoradzská tabuľa, Blžská tabuľa) s mohutnými kryhovými zosuvmi na jeho okraji na styku s Rimavskou kotlinou. V relatívne menej odolných horninách (napr. neogénnych morských sedimentoch) sú vymodelované brázdy až kotlinky (napr. Lovinobanská brázda, Málinská brázda, Rimavské podolie, Železnická brázda). Hojný je výskyt nerastných surovín (magnezit, železné rudy, mramor, mastenec a i.) s bohatou ťažobnou históriou (napr. Tuhár, Lovinobaňa, Cinobaňa, Rákoš, Železník, Jelšava, Lubeník, Nižná Slaná, Vyšná Slaná, Dobšina). Väčšie nadmorské výšky dosahuje v severovýchodnej časti (Železník 814 m, Magura 883 m, Bučina 858 m a Turecká 953 m na severozápad od Rožňavy). Vrchovinou priečne preteká mnoho vodných tokov - Krivánsky potok, Ipeľ, Poltarica, Rimava, Turiec, Muráň, Štítnik a Slaná -, ktorých doliny využívajú dopravné komunikácie. Pôvodne pomerne silno odlesnené územie (lúky a pasienky pri početných nevelkých sídlach aj rozptýleného charakteru) postupne čiastočne zarastá. Prevažne dubové, dubovo-hrabové a bukové lesy majú hospodársky charakter.

Stolické vrchy. Horský geomorfologický celok na strednom Slovensku - časť Slovenského rudohoria - s pretiahnutým pôdorysom JZ- SV smeru približne medzi obcami Dobroč, Lovinobaňa, Málincec, Rejdová, Telgárt a Tisovec. Predstavuje klenbohrásť, od susediacich pohorí zväčša oddelenú výraznými zlomami. Na severozápade susedí s Muránskou planinou - podcelkom Spišsko-gemerského krasu - a Veporskými vrchmi a na juhovýchode s Revúckou vrchovinou a na krátkom úseku s

Volovskými vrchmi. Geologickú stavbu tvoria kryštalicke horniny, najmä paleozoické granity a granodiority a metamorfované bridlice (fylity, svory, ruly, amfibolity). Prevažujúci vrchovinový reliéf, len v mieste najväčšieho vykľutia charakteru hornatiny (Stolica 1 477 m n. m.), je hladko modelovaný. Miestami, v oblasti križovania zlomov, sa vyvinuli členité zníženi (Muránska brázda, Kokavská brázda a Ipeľská brázda), pretekané významnými tokmi (Muráň, Rimava, Klenovská Rimava, Rimavica, Ipeľ). Pohorie je rozčlenené dolinami priečne ho križujúcich tokov, ktoré využili komunikácie (cesty, železnice). Z významnejších riek priamo v ňom - v severnom svahu Stolice - pramení len Slaná. Takmer celé územie patrí povodiu Iplá a Slanej. Pohorie je z veľkej časti zalesnené s prevahou dubovo-hrabových a bukových hospodárskych lesov, len v južnej časti v oblasti s rozptýleným osídlením (Klenovec, Kokava nad Rimavicou, Šoltýska, Ďubákovo) prevažujú pasienky a lúky, sčasti postupne opúšťané a zarastajúce pionierskym lesom.

Názvy (a poloha) informačných panelov

1. Lanovka Hačava - Burda (Nad Polomom)
2. Gemerské Machu Picchu (Polom)
3. Cesta železnej rudy (Vyhlídkové miesto Laz)
4. Legenda o Muránskej Venuši (Sedlo Brezina)
5. Dievčenský cintorín (Nad Kadlubom)
6. Železné srdce Hnúšte (Vyhlíadka Cigán)

